

Socialstyrelsen - Episode 2

Manuskript

Medvirkende:

Speaker Lukas Bjerg
Praktiker Käte From
Ekspert Mirjam Gismervik

Speak 1

Alkohol spiller en stor rolle i det danske samfund, og mange af os tager medicin, hvis smerterne bliver for slemme. Men rusmidler og afhængighedsskabende medicin har ikke kun en betydning for dig; det påvirker også flere hundrede børn hvert år – imens de ligger som fostre i deres mødres maver.

Praktiker 1

Det vi ved fra forskningen, det er, at de her børn typisk har lidt mindre hjerner, og som er underudviklede eller ser anderledes ud.

Speak 2

Børn og unge, der har været eksponeret for alkohol, stoffer og medicin, er i risiko for at blive født med eller udvikle varige komplekse funktionsnedsættelser. De kræver ekstra støtte og hjælp, og det er langt fra alle fagpersoner, der kender til den her målgruppe.

Ekspert 1

Vi har også eksempler på, at børn, som er ganske heftigt eksponerede, de faktisk kan have nogle store ressourcer, som kan bringe dem rigtig langt.

Speak 3

Mit navn er Lukas Bjerg, og du lytter til en podcast fra Social- og Boligstyrelsen. Målet med den her serie på tre afsnit er at klæde dig som fagperson bedre på til at kunne opdage og hjælpe børn og unge, som under graviditeten har været eksponeret for rusmidler og medicin.

I den her anden episode vil du blive præsenteret for et fiktivt barn i folkeskolen, som skal fungere som en slags arketypisk case. Vi kalder ham for "Pelle".

Og Pelles fortælling starter den dag, han løfter skoletasken på skuldrene og træder ind i børnehaveklassen

Praktiker 2

Da Pelle starter i skole, er der lidt tvivl om, skal han starte nu? Skal han skoleudsættes? Fordi han er en lille smule umodent sammenlignet med andre børn. Men man beslutter simpelthen at sige: "Nej, han skal starte, han har godt af det her miljøskifte".

Speak 4

Käte From er psykolog og specialist og supervisor i klinisk børneneuropsykologi. Hun har i mange år hjulpet fagpersoner med at forbedre indsatserne omkring børn og unge med

komplekse funktionsnedsættelser, og så er hun også tilknyttet VISO, den nationale videns- og specialrådgivningsorganisation.

Drengen "Pelle" er et eksempel på et barn, hvor man kender til at hans mor har haft et stort alkoholforbrug under graviditeten, men hvor man ikke har givet ham den helt optimale støtte lige fra starten.

Praktiker 3

Man er nok lidt optimistisk her på Pelles vegne, fordi man tænker: "Det er jo 0. klasse, og alle børn skal jo lære at gå i skole", så der er ikke nogen støtte på ham lige til at starte med. Og Pelle får ikke nogen særlig god skolestart, fordi han er utroligt urolig. Han er her, der og alle vegne. Han er egentlig ikke rigtig læringsparat. Og han er en rigtig stor mundfuld og have i klassen. Så det går ikke så længe, så finder man ud af: "Vi må nok hellere få noget støtte på ham".

Speak 5

Og støtte er der brug for. For Pelle har ikke haft den nemmeste start på livet.

Praktiker 4

Da Pelle blev født, vejede han ikke så meget, og han var et barn, som var svær at få i trivsel. Og det er sådan noget, det er typisk for de børn, der er født med alkoholpåvirkning.

De var indlagt 14 dage efter fødslen til observation, for ligesom at holde øje med, om mor nu kunne tage sig godt nok af Pelle. Og under den her indlæggelse, gik det sådan set meget fint. Der var ikke de store bekymringer, og mor var faktisk i stand til at tage sig af Pelle og knytte sig til ham.

Men man kan godt se, at der var nogle advarselslamper i forhold til den her forhistorie hos Pelle.

Speak 6

Pelles mor fortalte til Pelles sundhedsplejerske at hun først opdagede at hun var gravid da hun var i fjerde måned og hun havde indtil da haft et højt alkoholforbrug på op til 20 genstande om ugen. Da hun opdagede graviditeten, holdt hun op med at drikke. Pelle får lov til at tilbringe de første to år sammen med sin biologiske familier. Men på et tidspunkt bliver det tydeligt for omverden, at Pelle ikke har det godt.

Praktiker 5

Der var blandt andet nogle underretninger, der var anmeldelser om husspektakler, der var alkoholmisbrug og vold. Og det var sådan, at dagplejen var bekymret for Pelle, fordi han kom i dagpleje, uden det tøj, han skulle have på til årstiden.

Og de havde også den idé om, at far virkede som om, han påvirket af alkohol, når han hentede sin søn.

Speak 7

Pelle bliver så anbragt i en plejefamilie, der passer godt på ham og støtter ham så godt de kan. De vil gerne give ham en normal hverdag. Et normalt liv. Pelle starter i børnehaveklasse i en almen skole og efter kort tid ser man at han har behov for støtte.

Praktiker 6

Og støttepersonerne hjælper Pelle, både i timerne og i frikvarteret. Og det de siger, det er, at han har svært ved at sidde stille, og han er lidt bagud fagligt, og han er lidt anderledes socialt.

Så vi må gå ud fra, at Pelle ikke er sluppet fuldstændig gratis igennem det her med, at hans mor har indtaget alkohol; at der er nogle konkrete "anderledesheder" i hans hjerne. At hans hjernenetværk ser anderledes ud. Og det er noget af det, der er årsag til, at han har det så svært.

Speak 8

Pelles hjerne mistænkes altså at være blevet påvirket af hans mors alkoholindtag i de første fire måneder af graviditeten. Men også de to første år i hans biologiske familie, som ikke har evnet at

støtte ham tilstrækkeligt og hvor der har været vold og misbrug, kan have belastet hans hjernes udvikling. For at afdække dette må man udrede Pelle neuropsykologisk.

Men der heldigvis redskaber til at gøre skoleårene nemmere for et barn som Pelle.

I Social- og Boligstyrelsen har man udarbejdet en forløbsbeskrivelse, som netop kommer med konkrete anbefalinger til, hvordan man hjælper børn og unge, som har været eksponeret for alkohol eller stoffer eller afhængighedsskabende medicin under graviditeten.

To af dem vender vi lige tilbage til senere i den her episode. Først skal der lige slås fast, at det kan være svært for fagpersoner overhovedet at vide, hvad et barn som Pelle har brug for.

Ekspert 2

Det er en målgruppe, som er overset. Vi har ikke nok blik for, at den findes. Og det har vi ikke, fordi det er en målgruppe, der ofte har flere problemstillinger samlet, mixet, som gør, at der er flere, der skal få øje på dem.

Speak 9

Hende, du hører her, hedder Mirjam Gismervik. Hun er specialkonsulent i Social- og Boligstyrelsen, og hun har været med til at udarbejde forløbsbeskrivelsen.

Ekspert 3

Dem, som vi er interesserede i her, det er dem, som har trivselsvanskeligheder, som er truet på deres udvikling.

Det vil være børn, som har brug for støtte, som på en eller anden måde stikker ud i undervisningen.

Så der er nogle markører, man kan have øje for. De er måske urolige, har svært ved at sidde stille på stolen. Har svært ved at modtage en kollektiv besked. Blicher meget nemt forstyrret af klassekammeraterne, har brug for at blive skærmet i undervisningen.

De kan have svært rent fagligt ved at lære at læse. Senere, når de kommer op i mellemtrinnet, så kan man se, at de begynder at falde fra. De kan ikke følge med de jævnaldrende rent fagligt.

Praktiker 7

Det vi ved med børn, som bliver født efter alkoholeksponering, det er, at deres hjerner ser lidt anderledes ud.

Og vi har ca. 85 mia. neuroner/hjerner celler - de små grå - og hjerner celler, har hver især op til 10.000 forbindelser til andre neuroner. Og hvis det her netværk ikke er ordentligt forgrenet, eller der er nogle steder, hvor forbindelser ikke er helt optimale, så giver det nogle udfordringer.

Vi er nødt til at opfinde den dybe tallerken hver gang, fordi det er, at hvert barn er forskelligt, hvert barn har noget forskelligt i bagagen. Men nu lige her med Pelle, så er det jo faktisk gået rigtig godt, fordi der hele tiden har været opmærksomhed på ham. Der er hele tiden nogen, der har været klar over, at her er der noget særligt på spil.

Speak 10

En af de store udfordringer, som psykolog Käte From kan se ved Pelle, er, at hans hukommelse fungerer anderledes end andre børn på hans alder.

Praktiker 8

Pelle er rigtig god til at fortælle historier. Og det er ikke positivt ment faktisk.

Men han har lidt svært ved – hvis han skal genfortælle noget - det her med at finde hoved og hale i sin fortælling. Og der kan også godt være nogle huller.

Og så kommer man til at tænke... altså plejefamilien siger til mig: "Han lyver rigtig meget, Pelle". Og de er selvfølgelig kedede af det, fordi de siger: "Vi har arbejdet så meget med, vi skal have tillid, og det er en vigtig værdi i vores familie, at vi er ærlige".

Speak 11

Derfor er det vigtigt for Käte From at gøre det klart for Pelles plejefamilie, at hans hukommelse er mere hulter til bulter.

Praktiker 9

Det gør jo, at plejefamilien pludselig forstår: "Nårh, det er sådan her, at hans hjerne fungerer". Der mangler ligesom en dirigent eller en, der kan lave en struktur for Pelle. Og så giver det sådan set meget god mening. Og så vil man jo tale med Pelle på en anden måde.

Speak 12

Det er nemlig vigtigt, at et barn - hvis hjerne har været påvirket af alkohol - bliver talt til i et tydeligt sprog. Uden for mange åbne og abstrakte spørgsmål.

Praktiker 10

Så vil man måske i stedet for at sige: "Hvad var det i frikvarteret? Din lærer har ringet til mig, fordi du kom til at slå en anden elev?"

Så vil man måske sige: "Efter dansktimen havde i frikvarter. Hvad startede I med at gøre? Og hvem var derude?" "Jamen, det var August, og det var William, og vi skulle hen og spille fodbold."

"Okay, så I gik sammen hen og spillede fodbold. Og hvad skete der så? Og hvad skete der så? Og hvad skete der så?" Så man altså hjælper med strukturen i stedet for, at man siger "fortæl mig lige om det her", for det vil være svært for Pelle.

Speak 13

Det gælder ikke kun børn, der har været eksponeret for alkohol. Mirjam Gismervik fra Social- og Boligstyrelsen fortæller, at der generelt for hele målgruppen ses udfordringer ved at følge med på det faglige niveau i skolen.

Ekspert 4

Overordnet set for hele gruppen af børn og unge, som er eksponeret for alkohol, stoffer og afhængighedsskabende medicin, det er den her vanskelighed med opmærksomhed. Altså med at holde fokus på, det kan være undervisning, eller på det, der sker omkring barnet.

Og så er der også meget ofte de her sanseforstyrrelser, at de meget hurtigt bliver forstyrret af sig selv, og af den måde, de er i verden på, altså lyde og lys.

Når man sidder i en skoleklasse med 20 andre elever, som bevæger på sig, eller der lugter måske af ostemad fra frokosten, eller der er lydindtryk og synsindtryk, det kan de her børn blive enormt forstyrret af.

Speak 14

Og sanserne er også i høj grad en forstyrrelse for et barn som Pelle.

Praktiker 11

For Pelle er det sådan, at han i mindre grad måske opfatter det, der sker omkring ham, samtidig med, at han tager alting ind.

Så det er sådan lidt modsat rettet, at han på en måde ikke rigtig lægger mærke til andres ansigtsudtryk, eller at der er nogen, der vil noget bestemt. Men han er også lidt uden filter, så han hører alt. Han hører kridtet på tavlen, han hører fuglen udenfor. Han hører den samtale, der foregår uden for døren, eller klaskammeraterne der sidder og hvisker.

Speak 15

Det tapper Pelles kræfter. I meget høj grad. Når Pelle kommer hjem fra skolen, er han dødtræt, og han vil helst bare sidde inde på sit værelse – i mørke – med sin iPad.

Praktiker 12

Lærerne de gør rigtig meget for Pelle, og de kan faktisk rigtig godt lide ham. Og det ved Pelle, og det kan han mærke, og det betyder jo rigtig meget for et barn, at man føler sig mødt, og man føler sig vellidt.

Og hans kammerater, de kan også godt lide ham, men man kan godt mærke, de begynder at trække sig lidt, fordi han netop ofte havner i konflikter, og der tit opstår nogle problematiske situationer.

Speak 16

Én af årsagerne til, at Pelle ofte ender i konflikter med de andre, er, at han tænker mere konkret. Pelle er for eksempel god til idræt – han flyver afsted på en fodboldbane – men i takt med at de andre børn bliver ældre og mere abstrakte, ja, så sakker Pelle bagud.

Praktiker 13

Vi bliver også nødt til at være realistiske og sige, at det her, det bliver ikke lettere for Pelle, fordi afstanden fra Pelle og til de andre børn, vil øges med tiden.

Og jo ældre børn bliver, jo mere stiller vi krav til, at de selv kan styre og strukturere deres hverdag. At de selv kan passe fodboldtræningen, at de selv kan pakke tasken, når der skal være idræt hen i skolen, og måske smøre en madpakke, og også lige kan tage bussen og metroen hen til mormor.

Og der kommer Pelle til at sakke bagud, fordi han vil blive ved med at have et behov for lidt ekstra hjælp.

Ekspert 5

Jo ældre de bliver, så er der jo nogle forventninger om, at de bliver mere og mere selvkørende, også i det sociale. Og der kan de blive enormt udfordret, blandt andet af, at de føler sig forkerte og føler sig anderledes.

Praktiker 14

Måske kan man kigge på hans skema, og så kan man måske sige: "Er der noget her, Pelle ikke skal undervises i?" Det kan være, at man siger, at han ikke skal have andet fremmedsprog. Der skal han måske have mulighed for at være et sted på skolen, hvor han kan få et hvil eller få en pause.

Det kan også være at skærme ham helt fysisk for nogle indtryk. Der er nogle børn, der godt kan lide at have ørebøffer på. Der er nogen, der sidder i en lille niche, når de skal lave bestemt arbejde. Men bare det der med at hjælpe ham til, at tingene bliver bidt ned i nogle mindre dele, og han kan arbejde stille og roligt med tingene, det vil jo spare lidt på kræfterne.

Speak 17

Specialkonsulent Miriam Gismervik peger dog på, at det her først kan lade sig gøre, når lærerne på skolen rent faktisk har en forståelse for Pelles udfordringer.

Og det er her, én af anbefalingerne fra forløbsbeskrivelsen kommer i spil. Den anbefaling, som handler om at identificere barnets støttebehov gennem tværfaglig udredning. Man skal bruge barnets livshistorie aktivt, så de relevante fagpersoner er godt klædt på til at kunne støtte et barn som Pelle.

Ekspert 6

Det er typisk både pædagogisk, psykologisk, ergoterapeutisk, fysioterapeutisk, logopædisk - hele vejen rundt og socialfagligt også, at man ser på, hvad det her barn har med sig.

Og det er enormt vigtigt, at man i den udredning både har fokus på styrkesider og på de sider, som barnet har behov for støtte til at udvikle bedre.

Speak 18

Og den her udredning skal ikke bare ske én gang, og så er det dét. Nej, det er en proces, der hele tiden skal foregå, så fagpersonerne kan målrette indsatserne.

Ekspert 7

Som skolelærer, med den udredning, så har man jo et landkort over barnet i forhold til at se, okay, der er nogle sanseudfordringer, der er på spil her. Så kaster det jo direkte et blik på, hvad kan vi så gøre for at hjælpe det her barn.

Så den her tværfaglige udredning er enormt vigtig.

Praktiker 15

Så for at hjælpe Pelle kan det også godt være, at man skal tænke lidt ud i, kunne der være nogle fritidsaktiviteter, hvor han kunne møde nogle andre børn med udfordringer.

Er det tilstrækkeligt at være i almen med støtte, eller kommer der et tidspunkt, hvor han skal have noget mere specialiseret?

Speak 19

Pelles plejeforældre vil gerne hjælpe Pelle til at få nogle gode fællesskaber uden for skolen og når han er dygtig motorisk, virker det oplagt at han prøver at gå til fodbold og håndbold i den lokale klub.

Praktiker 16

Men det ender tit dårligt, fordi Pelle er for træet, og så opstår der konflikter. Så lige nu går han faktisk ikke til noget. Det er han lidt ked af, og de er lidt kede af det, men lige som tingene er nu, så er det faktisk for stor en mundfuld for ham at gå til en fritidsaktivitet.

Og der er det jo, man skal ind og vælge: Hvad er det, der er vigtigt for ham lige her og nu? Og lige nu er fokus rigtig meget på læring. Men man kunne også godt forestille sig en situation, hvor man siger, nu er det det sociale, vi skruer op for.

Speak 20

Og her kommer den anden anbefaling fra forløbsbeskrivelsen i spil: en helhedsorientering baseret på aktuell bedste viden. Et barn som Pelle lever både et liv i skolen, derhjemme og i det sociale, og specialkonsulent Mirjam Gismervik understreger, at Pelles energi og ressourcer bliver fordelt med omtanke.

Ekspert 8

Så hvis vi udfordrer Pelle i skolen, hvis vi siger: "Nu går det faktisk ret godt med Pelle, nu kan vi godt skubbe lidt til noget", så skal vi ikke samtidig udfordre ham på hjemmefronten.

Der er vi nødt til at se på, hvad er hans samlet ressourcebillede.

Med helhedsorientering mener vi også, at hvis nu ergoterapeuten har en indsats lige nu omkring noget sansemæssigt, så er det måske ikke lige nu, at vi så også samtidig skal kigge på noget, som handler om noget relationelt. Altså at vi - igen med respekt for, at han har et liv, Pelle, og en hverdag - så kan vi simpelthen ikke køre på med alting på en gang.

Praktiker 17

Pelle er nu i 9. klasse. Det har været nogle svære år i udskoling, fordi i udskoling er der rigtig mange gruppearbejder, og der er projekter, der strækker sig over flere uger, og desværre har støtten ikke helt fuldt med.

Det var faktisk sådan, at på et tidspunkt gik det godt for Pelle, og så skar man idt ned på støtten, og det har vist sig at være rigtig besværligt for Pelle. Så han er begyndt at have lidt fravær, og han har lidt svært ved at følge med i timerne, og når der er de her projektopgaver, så er det faktisk rigtig vanskeligt for ham at følge med.

Speak 21

På det her tidspunkt er udsigten for Pelle ikke helt optimistisk. Risikoen for den her målgruppe er nemlig, at børn og unge med komplekse funktionsnedsættelser bliver glemt i systemet, i takt med at de bliver ældre.

Men Mirjam Gismervik fra Social- og Boligstyrelsen er også forhåbningsfuld. For hendes fornemmelse er at flere børn som Pelle bliver opdaget – og det skyldes, at kendskabet til målgruppen bliver mere udbredt.

Ekspert 9

For nogle år tilbage fik vi ikke særlig mange henvendelser, hvor man vidste, at det her var baggrunden for deres mistrivsel og truede udvikling. Altså man vidste ikke, at det handlede om, at mor havde taget stoffer, eller drukket alkohol, eller fået noget medicin, som kunne skade barnet under graviditeten.

Nu ser vi efterhånden flere og flere, hvor man faktisk har den hypotese.

Så vi har på en kort årrække kunnet observere, hvordan man egentlig faktisk ikke drager den konklusion, at der kan være en sammenhæng, til at man nu begynder ude i praksis at se, ah okay, det her kan måske være baggrunden for, at det her barn mistrives.

Speak 22

Og med den viden kan man i højere grad også give et barn som Pelle en chance i skolealderen. Han har fået nogen grad af støtte hele vejen igennem folkeskolen, og nu, da han skal videre, bliver han ikke sluppet lige med det samme.

Praktiker 18

Så det, der er aftalt med plejefamilien, det er, at Pelle skal på efterskole. Og han skal på en specialefterskole, hvor man er gearet til at tage imod børn og unge som Pelle.

Og med gearet, så betyder det, at der er noget mere hjælp at hente. Man bliver ikke bare efterladt med sit vasketøj eller sin ugentlige rengøring af værelset; man får faktisk hjælp til de her ting.

Speak 23

Og både børneneuropsykolog Käte From og specialkonsulent Mirjam Gismervik er sikre på, at et barn som Pelle har en god chance for at få sig et forholdsvist stabilt voksen-liv.

Praktiker 19

Han får taget nogle fag i folkeskolens afsluttende afgangsprøve, men han får ikke en fuld afgangseksamen. Men heldigvis går kommunen ind og giver ham en STU, en særlig tilrettelagt ungdomsuddannelse, hvor Pelle finder ud af, at han enormt godt kan lide at arbejde med anlægsarbejde. Altså jorder, fliser, træer, planter og den slags.

Så lige nu er Pelle i praktik som anlægsgartner på særlige vilkår.

Ekspert 10

Jeg er så helt sikker på, at de her børn kan hjælpes til at få et bedre liv, til at profitere af de ressourcer, som de har, hvis vi evner at støtte dem på den rigtige måde.

Det har vi både case-eksempler på og praksiseksempler på, men vi har også evidens som underbygger, at man med forskellige greb ind i indsatserne omkring de her børn, kan ramme det, de har brug for.

Praktiker 20

For den her plejefamilie har det hjulpet rigtig meget, at han er blevet udredt. Det er blevet kortlagt, hvad det præcis er for nogle styrker, han har, og hvad det præcis er for nogle vanskeligheder.

Og de er blevet mere opmærksomme på, hvornår er det, vi faktisk stiller lidt for store krav, og hvornår er det, vi skal skrue lidt ned for krav. Og det har hjulpet på konfliktniveauet derhjemme. Det er faktisk dalet.

Fordi man jo måske kan kigge på Pelle, og sige: "Ej, men når han kan finde ud af det der, og når han er så god til fodbold, så kan han i hvert fald også godt pakke sin egen taske."

Og der siger de måske mere i dag: "Nej, Pelle skal faktisk have hjælp til at pakke sin taske".

Det her med, at der er nogle steder, hvor Pelle lykkes, det har også vist sig at være utrolig vigtigt.

Speak 24

I Danmark får nogle børn, som har været eksponeret for rusmidler og medicin i løbet af graviditeten, hjælp i løbet af skolealderen, men med den rette udredning og indsats kunne vi hjælpe mange flere. Målgruppen er også i risiko for at blive overset og mangle støtte når de går ud af skolen og træder ind i voksenlivet.

Så hvordan hjælper man den her målgruppe senere i livet, så de får den rette støtte til at kunne opnå deres mål og drømme?

Lyt med i tredje og sidste episode af denne serie, som er produceret af Kontekst & Lyd for Social- og Boligstyrelsen.

Mit navn er Lukas Bjerg – tak fordi du lyttede med.